

„Să-L lăudăm pe Domnul”

Cateheze despre Laude și Ierurgii în Biserica Ortodoxă

**Program catehetic propus spre binecuvântare de pr.prof.univ.dr.Vasile GORDON și
pr.prof.dr.Liviu Vidican-Manci**

Postul Nașterii Domnului 2014

Despre Laude și Ierurgii. Noțiuni introductive

I. Pregătirea apercetivă și Anunțarea temei

Perioada pe care o traversăm e un timp propice pentru a ne pune câteva întrebări vizavi de slujbele la care participăm în timpul săptămânii, dar și asupra unor slujbe, numite în Biserica Ortodoxă ierurgii, pe care le întâlnim frecvent dar a căror simbolistică nu o cunoaștem.

În săptămânile viitoare, în fiecare duminică seara, vom căuta să înțelegem ce valoare duhovnicească au Vecernia și Utrenia, ca Laude ale Bisericii. Pe de altă parte vom încerca să ne lămurim asupra Slujbei Înzmormântării, a Parastasului și organizarea unui Pomelnic. Sunt secvențe din viața liturgică. Le-am întâlnit măcar o dată în viață, dar sensul, simbolistica lor nu am înțeles-o. Vă invităm, prin urmare să pătrundem împreună în minunata dimensiune culturală a celor 7 Laude și a Ierurgiilor.

Se cade să lămurim, în această primă întâlnire, o problemă de terminologie. Ce sunt laudele, respectiv ierurgiile?

II. Tratarea temei

O zi liturgică, (care începe la ora 18.00 și se termină a doua zi la aceeași oră, păstrând modelul iudaic) cuprinde 7 ceasuri de rugăciune sau Laude. Dar nu numărul trebuie să ne atragă atenția, pentru că el este variabil în evoluția cultului, de la 2 Laude la 9. Important pentru noi este să înțelegem valoarea lor, impactul pe care acestea îl au în viața noastră. Așadar, în Ceaslov (carte care-și trage numele tocmai de la ceasurile de rugăciune) avem 9 Laude, împărțite în 3 cicluri: 1) de seară: Ceasul IX, Vecernia, Pavecernița; 2) de dimineață: Miezonoptica, Utrenia, Ceasul I; 3) de zi: Ceasul III, Ceasul VI, Obednița. Dacă vom elimina Obednița și vom uni Ceasul I cu Utrenia vom avea numărul de 7 Laude. Însă, repetem, nu aceasta este important.

Dintre acestea Vecernia și Utrenia ocupă un loc aparte, atât în viața liturgică monahală, cât și în cea laică. Celelalte laude sunt obligatorii în mănăstiri. Totodată, trebuie să știm că Laudele sunt încununate de Sf.Liturghie. Aceasta ar trebui să fie finalitatea lor. Ele înseamnă o perioadă de pregătire pentru Sf.Euharistie.

Pe de altă parte ierurgiile sunt slujbe de sfințire și binecuvântare a creștinilor. Cuvântul ierurgie este un cuvânt împrumutat din limba greacă, compus din „sfânt” și „lucrare”. O traducere mot-a-mot ar fi „lucrare sfințitoare”. În întâlnirile noastre două ierurgii vor ține prim planul catehetic: Înzmormântarea și Parastasul. Vom încerca să descoperim importanța fiecăreia, simbolistica și modul cum trebuie să ne

pregătim pentru fiecare dintre ele.

Ierurgiile sunt rugăciuni care au apărut pe parcursul celor două milenii de creștinism și au împlinit diferitele nevoi ale creștinilor. Cu toate acestea, e important de precizat că Biserica se bazează în creația doxologică pe texte din Sfânta Scriptură. Cel mai important dintre acestea este consemnat în epistola către Timotei I, 4, 4-5: „Pentru că toată făptura lui Dumnezeu este bună și nimic nu este de lepădat dacă se ia cu mulțumire, căci se sfințește prin cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciuni”.

Slujbele de sfințire și binecuvântare trebuie văzute în directă legătură cu „suferința naturii” în urma neascultării poruncii lui Dumnezeu. Odată cu păcatul adamic întreaga natură a suferit Rm 8, 22, a fost afectată de intrarea păcatului în lume și are nevoie de sfințire prin rugăciune I Tim. 4, 4-5.

Aceste slujbe pot fi împărțite în: exorcisme - rugăciune de alungare a demonilor; binecuvântări - de binecuvântare a lucrării lui Dumnezeu; sfințiri - de sfințire a creației, a mediului înconjurător, a obiectelor cu care intră omul în contact și de care se folosește; dezlegări - rugăciune de dezlegare de blestem, care pot fi citite în timpul vieții sau după trecerea la cele veșnice. Aceasta este o împărțire rudimentară, însă ele pot fi împărțite în noi și noi categorii. Ceea ce credem că este important să reținem e caracterul sfințitor ale acestora.

III. Recapitularea

Să ne reamintim împreună câteva aspecte ce privesc cultul Bisericii Ortodoxe, mai precis Laudele și Ierurgiile. Câte Laude am putea identifica în Ceaslov? Ce sunt ierurgiile? La ce fac referire Ierugiile.

IV. Asocierea

Laudele le putem asocia cu alte rugăciuni foarte cunoscute care s-au dezvoltat pe parcursul istoriei creștinismului și mai precis cu Acatistele. Acestea sunt rugăciuni versificate de mare impact în viața credincioșilor. Ierurgiile, în schimb, ne ajută să facem o legătură cu Sfintele Taine, care sunt destinate transformării omului din „om vechi” în „făptură nouă” și pentru care e nevoie de o pregătire specială.

V. Generalizare

Chiar dacă suntem obișnuiți ca atunci când ne rugăm să invocăm harul lui Dumnezeu doar pentru noi, e important să vedem Laudele și Ierurgiile ca forme de cerere a binecuvântării lui Dumnezeu pentru întreaga făptură, natură și animale, toate creații ale lui Dumnezeu, toate puse spre ajutorarea omului.

VI. Actualizare

Atât Laudele cât și Ierurgiile fac parte din viața noastră de zi cu zi. Dacă vom căuta să împlinim un minim canon de rugăciune, apropierea noastră de Dumnezeu va fi mult mai reală. Chiar dacă nu vom avea timp să mergem în fiecare seară la Slujba Vecerniei, să încercăm măcar sâmbăta și duminica să

participăm la Vecernie și Utrenie, pentru a ne pregăti în chip real de Sf.Liturghie. De asemenea, să nu pregetăm a chema preotul să ne binecuvinteze casa, să ne sfințească ogorul s.a.m.d. Acestea fac parte din viața de zi cu zi a creștinului ortodox, acestea îl definesc. Așadar să spunem cu psalmistul David: „Să se umple gura mea de lauda Ta, ca să laud slava Ta, toată ziua mare cuviința Ta” Ps.70, 9.

Pr.prof.dr.Liviu Vidican-Manci

Reper bibliografic: Pr. Prof. Ene Braniște, *Liturgica Specială*,
Editura Institutului Biblic, București, 1980

1. VECERNIA. Simbolismul, pe scurt

I. Pregătindu-ne să explicăm ce simbolizează momentele principale din slujba vecerniei trebuie să facem, mai întâi, următoarea constatare: la această slujbă participă un număr foarte mic de credincioși, aproximativ 10-20 % dintre cei care vin duminica. Care sunt, de fapt, motivele acestei modeste participări? Mai multe, desigur: slujba se săvârșește seara și unora le este incomod, ori teamă, să umble pe-afară; alții, obosiți după 5 zile de lucru, se relaxează la televizor, sau într-alt fel; *alții (cei mai mulți, poate) nu participă la vecernie pentru că nu știu cât este de frumoasă această slujbă, cât este de importantă în programul de pregătire pentru duminici și sărbători și, mai ales, ce simbolizează ea.* Am subliniat acest ultim motiv, întrucât creștinii care-i cunosc frumusețea și semnificația liturgică participă cu mare drag, n-au nici o teamă să umble seara înafara casei și socotesc liniștea, bucuria și pacea primite la vecernie mai presus de orice altă „relaxare”.

De aceea, către orele 16.00-17.00, în mediul urban ora 18.00, când aud toaca și clopotele, creștinii evlavioși aleargă spre Sfintele Lăcașuri, spre a-I aduce lui Dumnezeu mulțumire pentru ziua care se sfârșește, cerându-I, totodată, ajutorul pentru a trece în pace noaptea care se apropie.

II. În cateheza de față am ales ca temă explicarea simbolismului vecerniei, pentru a veni, astfel, în sprijinul celor care n-au descoperit până acum importanța ei deosebită pentru viața noastră liturgică.

III. Tratarea temei va parcurge momentele principale, fără să intrăm în prea multe detalii de ordin istoric și tipiconal.

Cuvântul „**vecernie**” vine din slavonescul „*večerŭ*”, care înseamnă „seară”, apropiat cu termenul latin „*vesper*”(de aceea vecerniei i se mai spune și „*vesperină*”), iar **originea** ei se află în cultul iudaic legat de ritualul aprinderii și așezării sfeșnicului cu lumini, care ardea toată noaptea în Cortul Mărturiei (Ieș 30, 6-8).

Semnificația de ansamblu a vecerniei: *evocă istoria sfântă a Vechiului Testament*, fiind, astfel, o slujbă pregătitoare pentru lucrarea Mântuitorului în lume.

Momentele principale din slujbă și simbolismul lor:

- **Binecuvântarea (mică) rostită de preot:** *Binecuvântat este Dumnezeuul nostru...* (și nu „Binecuvântată este împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh...”, ca la Sf. Liturghie), ne arată că la început omenirea nu știa despre Sfânta Treime, ci doar că există un singur Dumnezeu;
- **Psalmul 103,** *Binecuvântează suflete al meu pe Domnul...*, numit în Psaltire „Pentru facerea lumii”, ne grăiește despre frumusețea acestei lumi, ca operă a lui Dumnezeu-Ziditorul, dar și despre purtarea Lui de grijă față de ea;

- **Ieșirea preotului din Altar** în fața ușilor împărătești, unde citește în taină rugăciunile luminilor, închipuie alungarea din rai a primilor oameni, iar **ectenia** („ectenie” înseamnă „cerere”) pe care o va rosti, apoi, preotul, simbolizează rugăciunea lor în fața porților zăvorâte ale cerului;
- Cântarea „**Fericit bărbatul...**” (Psalmul 1) înfățișează câteva din trăsăturile omului virtuos;
- Cântarea „**Doamne, strigat-am către Tine...**” (un text din Psalmul 140) exprimă starea omului deznădăjduit, care imploră ajutorul lui Dumnezeu, dar și dorința lui de a se pocăi;
- **Cădirea (mare)**, la cuvintele „Să se îndrepteze rugăciunea mea, ca tămâia înaintea Ta...”, simbolizează jertfele de tămâie pe care le aduceau slujitorii Legii Vechi, seara și dimineața (Ieș 30, 7);
- **Cântările de la strană**, pe cele 8 glasuri, de mare frumusețe artistică, au în conținut învățături legate de înviere (sâmbăta seara), sau/și de semnificația praznicelor înaintea cărora se săvârșeste vecernia;
- **Deschiderea ușilor împărătești** înainte de vohod simbolizează redeschiderea raiului prin venirea lui Adam cel Nou (Iisus Hristos); **lumina** purtată înaintea preotului închipuie *lumina adusă de El în lume*, după cum Însuși a mărturisit despre Sine: „Eu sunt lumina lumii” (In 8, 12);
- **Vohodul** (*ieșirea cu cădelnița*) anticipează, încă din Vechiul Testament, venirea și lucrarea Mântuitorului în lume, răstignirea și moartea Lui; **intrarea preotului în Altar** înseamnă înălțarea Domnului, iar tămâierea care se face reprezintă norul în care El S-a înălțat;
- Imnul **Lumină lină**, unul dintre cele mai frumoase din întreg cultul divin, are atât un caracter hristologic (fiind adresat lui Hristos, *lumina cea lină, aducătoare de bucurie*), cât și trinitar (*referindu-se la Persoanele Sfintei Treimi: lăudăm pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Dumnezeu...*);
- Rugăciunea „**Învrednicește-ne, Doamne...**” are în conținut accente de adâncă smerenie și este foarte potrivită pentru liniștea sufletească de la sfârșitul zilei. Poate fi citită cu mult folos și acasă;
- **Cântările Stihovnei** de la strană conțin fragmente din psalmi, dar și compoziții imnografice ulterioare, de inspirație creștină. Ele exprimă, deodată, dorință de pocăință și nădejde în dobândirea mântuirii;
- **Acum liberează...**, *rugăciunea dreptului Simeon*, exprimă liniștea și mângâierea celor din Vechiul Testament, care au avut parte să-L vadă pe Mesia venit în lume. De acum, bătrânul Simeon poate muri în pace. Aflându-ne înaintea somnului nopții (care închipuie oarecum pe cel al morții), trebuie și noi să luăm exemplu de la bătrânul Simeon, atât în viețuirea dreaptă, cât și în nădejdea lui în Mesia-Răscumpărătorul;
- **Rugăciunea „Tatăl nostru”**, rostită, de obicei, de către toți creștinii, are darul de a-i uni într-un cuget pe toți cei prezenți, recunoscându-se reciproc frați între ei și fii ai Aceluiași Părinte;

- **Troparele** de la sfârșitul slujbei, exprimă concentrat semnificația duminicii (ori a praznicului respectiv), dar și virtuțile prin care s-au remarcat sfinții zilei;

- **Otpustul (încheierea)** cuprinde pomenirea numelui Mântuitorului, a Preacuratei Maicii Sale, a sfinților zilei, dar și a **părinților Ioachim și Ana**, părinți care-i reprezintă pe dreptii Vechiului Testament, care L-au așteptat pe Mesia, fără să fi avut bucuria de a-L vedea... Pomenirea lor aici confirmă, așadar, simbolismul „cheie” al întregii slujbe: istoria mântuirii din perioada Legii vechi.

IV. Recapitulând cele descrise până aici observăm că vecernia exprimă starea omului căzut, dar și nădejdea lui în mântuirea adusă de Iisus Hristos. Raportată la viața și slujirea Mântuitorului, vecernia amintește, astfel, de răstignirea și patimile Sale, care au avut loc spre seară.

V. Asocierea vecerniei cu slujba utreniei (despre a cărei simbolism vom vorbi în cateheza viitoare), ne luminează o mai bună înțelegere a lor, în perspectiva Sfintei Liturghii. Ambele slujbe sunt pregătitoare pentru Marea Jertfă Euharistică, dar fiecare cu specificul ei aparte: vecernia insistă mai mult pe descrierea stării omului care a pierdut raiul; utrenia amintește, pe de o parte, patimile Mântuitorului, Care a fost dus dimineața de la Ana la Caiafa, dar și două mari evenimente de bucurie din viața și misiunea Lui: *nașterea și învierea*.

VI. Generalizând, dăm cuvântul unei enoriașe foarte atașată de această slujbă (ca, de altfel, și de sfânta Liturghie): *În fiecare sâmbătă ne bucurăm, în ultimii ani, de slujba "Vecerniei celei Mari", care precede ziua Duminicii. Când ajungem mai devreme, ascultăm și sunetul de toacă... Acest sunet, răcoarea serii, lumina discretă și atmosfera liniștită ne oferă un spațiu care contrastează puternic cu poluarea vizuală, fonică și emoțională, care ne împresoară în mare parte a restului de timp, încât, rămâi uluit - parcă și uitaseși că poate fi altfel. Într-o clipă, atmosfera devine atât de curată și diafană, de parca ar fi duh, nu materie. Mai faci un pas și intri în biserică. Începe slujba și continui să te bucuri de timpul, gândurile, trăirile mutate din lume în Împărăția lui Dumnezeu. Te întristezi când îți dai seama de alunecarea înapoi, în lumesc.... În biserică, bucuria trăită în prag continuă și crește. Mai ales că acum toate sunt mai dense: imaginea icoanelor și a sfeșnicelor auriu luminate, vocile psalmodierii, mirosul de tămâie... Mișcările din biserică sunt puține, dar esențiale. "Lumină lină, lini lumini, răsar din codrii mari de crini...". Timpul acesta, până la sfârșitul slujbei, este de fapt o pășire în Eternitatea Domnului, ca oricare alt timp petrecut în rugăciune, singurul salvat de noi și folosit cum se cuvine. În rest, petrecem în obișnuit, iar fereastra către Eternitatea Domnului rămâne să aștepte următoarea noastră hotărâre de a reveni la timpul cel adevărat...*

VII. Aplicarea învățăturilor de mai sus are nevoie de participarea efectivă la slujbă, pentru a înțelege pe viu simbolismul ei. Ascultând frumoasele cântări și lecturi, văzând eleganța sobră a ceremonialului și intrând în atmosfera de pace adâncă a întregii vecernii, credinciosul simte datoria de a mulțumi Domnului pentru ziua ce se încheie, cu gândul la trecerea liniștită și odihnitoare a nopții. Așa se exprimă Sf. Simeon al Tesalonicului († 1429), în scrierea „Despre sfintele rugăciuni”: „Cântarea vecerniei înseamnă că lăudăm pe Făcătorul nostru că am ajuns la apus, adică la sfârșitul zilei și hărăzim lui Dumnezeu tot ce am săvârșit într-însa. De aceea, mulțumim pentru viața noastră, pentru hrana, pentru cugetele, cuvintele și faptele noastre. Ne

rugăm, totodată, să petrecem noaptea în pace, fără păcat și fără de sminteală. Că noaptea este ca un simbol al sfârșitului vieții noastre; ca o moarte vine noaptea...”.

Pr.Prof.Univ.Dr.Vasile GORDON

Reper bibliografic: Pr. Prof. Ene Braniște, *Liturgica Specială*,
Editura Institutului Biblic, București, 1980

2. UTRENIA. Simbolismul, pe scurt

I. Introducere. În cateheza din întâlnirea precedentă am explicat semnificația câtorva momente ale Vecerniei, ca să arătăm, pe de o parte, cât de frumoasă este această slujbă, iar pe de alta, cât de importantă este ea în programul de pregătire liturgică pentru duminici și sărbători. La rândul ei, **Utrenia** are o frumusețe și semnificație aparte, pe care o cunosc (propriu-zis, *o trăiesc*) numai cei care participă efectiv la slujba ei. Întrucât în bisericile de parohie, atât la orașe, cât și la sate, această slujbă se săvârșește dimineața, credincioșii fac un efort lăudabil de a se trezi devreme pentru ca să ajungă la timp, unii venind de la distanțe apreciabile. Iar acest efort deosebit se explică prin faptul că au prins drag de cântările și citirile slujbei, simțind mare folos în pregătirea pentru Marea și Sfânta Liturghie.

II. În cateheza de față am ales ca temă explicarea simbolismului Utreniei, pentru a face cunoscută importanța ei și acelor creștini care nu i-au descoperit încă nici folosul, nici frumusețea și nici adâncimea înțeleșurilor ei liturgice.

III. Tratarea temei va prezenta, selectiv, câteva momente „cheie”, cu precizarea că spațiul restrâns al catehezei nu poate oferi decât un număr redus de explicații. Pentru doritorii de mai mult, la sfârșit vom indica un Tratat de Liturgică, accesibil tuturor.

Numele slujbei vine din slavonescul „utro” (*dimineață*), cuvânt de sorginte greacă („ortros” = *auroră, zorii zilei*; de aceea, în anumite regiuni românești i se mai spunea și *ortrină*).

Originea Utreniei se găsește în rugăciunea de dimineață din cultul iudaic, de la templu și sinagogi, ca o jertfă de mulțumire pentru odihna nopții trecute, dar și ca o cerere stăruitoare pentru viețuirea în pace a zilei care începe.

Semnificația de ansamblu, din punct de vedere istorico-simbolic: pe de o parte, amintește de patimile îndurate spre ziuă de Iisus; pe de alta, de Nașterea și Învierea Lui, care au avut loc tot în zorii zilei.

Momentele principale din slujbă și simbolismul lor:

- **Partea introductivă**, *Binecuvântat este Dumnezeuul nostru...*, psalmii 19 și 20 (numiți *împărătești*), însoțiți de „treperele împărătești” și de ectenia întreită, reprezintă un mănunchi de rugăciuni pentru cârmuitorii statului (împărați, regi etc.), urmând îndemnul Sf. Ap. Pavel: „Faceți rugăciuni, mijlociri, mulțumiri pentru toți oamenii... Pentru cei ce sunt în dregătorii înalte, ca să petrecem viață pașnică...” (I Tim 2, 1-2);

- **Formula (binecuvântarea) „Slavă Sfintei... Treimi...”** ne arată că Utrenia se raportează la o perioadă mai avansată a istoriei mântuirii, când omenirea știe că Dumnezeu, Unul în Ființă, este întreit în Persoane;

- **Citirea celor 6 psalmi**, care exprimă stări sufletești variate (tânguire, deznădejde, dar și nădejde pentru mântuire), simbolizează vremea de după căderea în păcat, cu „umbrele” și

„luminile” pe care le întâlnim la tot pasul în Vechiul Testament. În acest timp, preotul citește în taină 12 rugăciuni, numite „ale dimineții”, primele 6 în Sf. Altar, iar ultimele 6 afară din Altar, slujitorul înfățișând aici pe omul izgonit din rai...

- **Cântarea „Dumnezeu este Domnul...”** (de 4 ori) simbolizează vestirea venirii Domnului în cele patru laturi ale lumii;

- **Troparele și cântările următoare (*sedelnele*)** împletesc elemente din Vechiul și Noul Testament, arătând, pe de o parte, diferențele dintre cele două Testamente, dar și saltul (progresul, urcușul) omenirii de-a lungul vremii;

- **Binecuvântările învierii și celelalte cântări (*antifoanele, prochimenu*)** proslăvesc minunea Învierii Domnului, despre care se vorbește explicit, apoi, în **Evangelhia** care se citește în continuare;

- **Căderea** din timpul cântării „Binecuvântărilor” închipuie aromatele (miresmele) aduse de femeile mironosițe la mormântul Domnului în dimineața Învierii;

- **Citirea Evangheliei** (una din cele 11, numite „ale Învierii”) simbolizează arătarea lui Hristos în lume. De ce acest număr de 11? Pentru că toate vorbesc despre arătările Mântuitorului către Sfinții Săi Apostoli, după Înviere, ei rămânând doar 11, în urma căderii lui Iuda...

- **Scoaterea Sfintei Evanghelii în mijlocul bisericii** pentru închinare închipuie arătarea Domnului după Învierea Sa;

- **Citirea/rostirea Psalmului 50** exprimă simțămintele de smerenie și umilință ale credincioșilor față de Iisus cel Înviat;

- **Cântările Catavasiilor** („Deschide-voi gura mea...” și altele) reprezintă o frumoasă expresie poetică a cultului ortodox, ilustrând legătura strânsă dintre Vechiul și Noul testament;

- **„Luminânde” (*Svetilnele*)**, precedate de cântarea „Sfânt este Domnul Dumnezeu nostru...” (de trei ori), sunt în legătură cu Evangheliile ce se citesc, de aceea se mai numesc și „Svetilnele învierii”. Dacă vom fi atenți la conținutul Evangheliei din duminica respectivă, la svetilna corespunzătoare, dar și la „Slava” ce se cântă la sfârșitul „Laudelor”, vom observa că ele conțin mesaje asemănătoare;

- **Laudele...** (*Toată suflarea să laude pe Domnul...*) reprezintă o continuare (și moștenire) a cultului sinagogii iudaice, fiind alcătuite din stihiri (*cântări, strofe*) care alternează cu versete din psalmii 148, 149 și 150, numiți și psalmi „alleluistici” (*de laudă; aleluia, în ebraică „halleluiah” = „Lăudat să fie Domnul!”*);

- **Doxologia** (*doxa = slavă; loghia = vorbire*), sau **Slavoslovia** (*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu...*), are ca izvor imnul cântat de îngeri la Nașterea Domnului (Lc 2, 14), având caracter trinitar (întru slava Preasfintei Treimi). Propriu-zis, atât **Laudele**, cât și **Doxologia** sunt imne ale slăvirii lui Dumnezeu ca izvor al luminii;

- **Troparul care încheie slujba Utreniei** („Astăzi mântuirea...” în alternanță cu „Înviat-ai din mormânt”) exprimă bucuria Învierii, în acord cu mare parte din celelalte cântări de până aici.

IV. Recapitulând cele descrise mai sus, reproducem aici impresiile mărturisite de un enoriaș al bisericii: *Utrenia? Atmosfera liniștită, care ne ajută să ne pregătim pentru a intra în Sf. Liturghie într-o stare sufletească mai potrivită. Avem timp să ne închinăm, să ne adunăm... Ca momente din slujba care mă mișcă în mod deosebit aș aminti: citirea Psalmilor, închinarea la Sfânta Evanghelie așezată în mijlocul bisericii (când - invariabil - îmi vine gândul "Hristos a Înviat!"), cântările pentru Maica Domnului "...Ceea ce ești mai cinstită decât Heruvimii...", căderea preotului (iar când mirosul de tămâie este mai puternic, mă gândesc la cum ar putea fi mireasma Raiului...), doxologia de la final, "Slava întru cei de sus lui Dumnezeu..."*.

V. Asocierea Utreniei cu slujba Vecerniei (despre a cărei simbolism am vorbit în cateheza anterioară), ne ajută la o mai bună înțelegere a lor, în perspectiva Sfintei Liturghii. Iată cât de frumos se exprimă părintele profesor Ene Braniște în acest sens: „Dacă în slujba de seară răzbate melancolia discretă de amurg, a micșorării și a retragerii treptate a luminii, în cea de dimineață dimpotrivă, izbucnește exuberanța bucuriei, a jubilării pentru lumina ce revine, care crește treptat și învăluie din nou lumea, aducând cu ea nădejdea și făcând să pulseze viața, redeșteptată din amorțirea somnului și din întunericul nopții, așa cum venirea lui Hristos în lume a adus bucuria mântuirii...” (*Liturgica specială*, Cap. „Simbolismul Utreniei”).

VI. Generalizând, dăm cuvântul acum unei enoriașe a bisericii noastre: „Rânduiala Utreniei ajută la antrenarea sufletului pentru Dumnezeiasca Liturghie. Altfel spus, este "antecamera" Sfintei Liturghii, oferindu-ne prilejul de a îndrepta primele noastre gânduri către Dumnezeu, de a-I aduce mulțumire pentru trecerea nopții în tihnă și bună pază, dar și de a-L lauda pe *Cel ce aduce lumina și a risipit întunericul înșelăciunii*. Mai asemăn această slujbă cu a candelii aprinsei sau trezviei fecioarelor înțelepte... Fără pregătirea oferită de acest serviciu divin, Sfânta Liturghie te poate prinde neprimenit sau nechivernisit. Adică, nu poți avea "mâncare adâncă". Am înțeles târziu acest lucru, când o participare, încă dinaintea începerii Utreniei, mi-a lăsat sentimentul că pe tot parcursul slujbei am fost călăuzită cu deosebită grijă până în "pridvorul" Sfintei Liturghii. Dacă îmi este permis, a fost ca un drum inițiativ. Atunci, a fost una din cele mai folositoare participări la Dumnezeiasca Liturghie de care m-am bucurat vreodată! Iar acum, o Sfânta Liturghie fără solemnitatea Utreniei îmi pare ca o zi în care te bucuri de soare, dar te-ai văduvit de frumusețea și bucuria răsăritului...”

VII. Aplicarea în practică a celor învățate privitor la slujba Utreniei este singura modalitate reală de a înțelege cu adevărat simbolismul ei. Numai creștinii sârguitori („matinali”) se pot bucura, astfel, de puterea întăritoare a psalmilor, de frumusețea cântărilor pe cele opt glasuri, de întărirea credinței în Înviere prin ascultarea Evangheliei, de sporirea nădejzii datorate luminii ce se răsfrânge din toate cele rânduite, așa încât, în final, simt imboldul „să-L laude pe Domnul”, deodată cu „toată suflarea” și să-L slăvească „întru cei de sus”, precum odinioară îngerii la Nașterea Domnului: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pământ pace, între oameni bunăvoire!” (Lc 2, 14).

Pr.Prof.Univ.Dr.Vasile GORDON

Reper bibliografic: Pr. Prof. Ene Braniște, *Liturgica Specială*,

Editura Institutului Biblic, București, 1980

3. ÎNMORMĂTĂREA. ÎNDEMNURI PENTRU FAMILIA ÎNDOLIATĂ

I. Pregătindu-ne să oferim câteva îndrumări legate de slujba înmormântării, motivăm dintru început alegerea acestui subiect: întâi, pentru faptul că slujba privește toate familiile din parohie, cu toți membrii lor, fără excepție, întrucât *toți sunt (și suntem) muritori*; al doilea, pentru a răspunde unor întrebări frecvente și diverse ce ni se adresează cu prilejul acestor evenimente triste. Înainte de a intra în subiectul propriu-zis vom face însă câteva referiri privind **pregătirea creștinească pentru moarte**. Atenționăm, astfel, că nu doar cei bolnavi trebuie să fie pregătiți în orice clipă pentru Marea Trecere, ci și cei sănătoși, deoarece nimeni dintre noi nu poate ști care va fi ceasul în care vom fi chemați în veșnicie. Pregătirea are în vedere, în primul rând, grija de a fi împăcați sufletește, cu Dumnezeu, cu semenii și cu noi înșine. Cel mai mare ajutor, în acest sens, ni-l oferă Spovedania – ca o curățire neapărat necesară în vederea primirii Sfintei Împărtășanii. A muri neîmpărtășit, sau „negrijit” – cum se spune în popor, înseamnă a ne lipsi de hrana trebuincioasă pentru Marea Călătorie și a nu lua cu noi „Leacul Nemuririi”, după expresia Sfinților Părinți. Desigur, cei sănătoși pot (și trebuie) singuri să apeleze periodic la preot pentru aceste două mari Taine, dar cei suferinzi, mai ales în stare foarte gravă, nu. De aceea, membrii familiei trebuie să vorbească din timp cu preotul, având, desigur, consimțământul bolnavului, pentru spovedanie și împărtășire, pentru ca nu cumva, din neglijență, să fie prea târziu. Dacă bolnavul cade în inconștiență (comă), preotul nu mai are voie să-i dea Sfânta Împărtășanie... În astfel de cazuri, povara vinei o poartă, în întregime, cei din familie. Este bine, de asemenea, ca în camera bolnavului să ardă mereu o candelă cu ulei (nu electrică!), pe care cineva din familie s-o țină mereu aprinsă, așa încât clipa morții să nu-l găsească fără lumină pe cel care se pregătește să treacă pragul.

O dată cu aceste îndatoriri duhovnicești, membrii familiei se vor griji ca muribundului să nu-i lipsească nimic din cele posibile și cuvenite, pentru a-i ușura durerile și obștescul sfârșit, atât dintre bunurile materiale, cât și din cele ce țin de suflet: rugăciune, vorbă bună ș.a. Mai ales, rugăciune. Cel în stare gravă, nu se mai poate ruga singur, având mare mângâiere, însă, când cineva apropiat îi citește din *Cartea de rugăciuni*, din *Psaltire*, din *Biblie* etc. Totodată, când are asigurarea că cei ce rămân se vor strădui să-i împlinească Testamentul (dacă lasă așa ceva), ori să-i ducă la capăt anumite proiecte binecuvântate, pe care n-a mai apucat să le finalizeze. Într-un fel va pleca sufletul celui ce se simte iubit, într-alt fel al celui neglijat, ocărât, privit cu indiferență, dându-i-se a înțelege că este o povară de care vor să scape cât mai repede...

II. După aceste câteva preliminarii, notăm că **tema** propriu-zisă a catehezei noastre se va referi la *câteva aspecte practice ale slujbei înmormântării*.

III. Tratarea temei începe cu îndrumări legate de primele momente de după clipa morții. Practic, membrii familiei trebuie să se întrunească pentru a se sfătui și a-și împărți îndatoririle pentru cele cuvenite. Propriu-zis, sunt două categorii de sarcini: unele care țin de cele materiale, altele de cele sufletești. Nu vom face referiri la cele din prima categorie, care, de obicei, sunt

împlinite corespunzător (există acum și firme specializate în servicii funerare), ci la cele ce țin de suflet și datinile creștine, care, uneori sunt neglijate, ori trecute în plan secund.

1. Înhumare, nu incinerare! În primele ore după deces trebuie anunțat preotul parohiei din care face parte cel răposat, pentru a se fixa data și ora înmormântării, totodată ziua și ora în care se va face slujba de seară (*stâlpîi*). Se vor discuta și detaliile privind locul de înmormântare (*înhumare*), pentru ca lucrurile să fie limpezi și din acest punct de vedere. Pomenim aici faptul că anumite familii, deși apelează la preot pentru serviciile funerare, îl anunță, cu seninătate, că ei nu vor înhuma trupul mortului și că au „aranjat” la crematoriu pentru incinerare, invocând felurite motive: că aceasta a fost voința defunctului, că este mai igienic, mai ieftin etc. etc. Preotul trebuie, cu tact și înțelepciune, să convingă familia că incinerarea este un păcat și că nu face parte din tradiția creștină. Dacă este vorba de bani, preotul va asigura familia că se poate acorda un ajutor din partea parohiei. Dacă este vorba de „voința” defunctului, preotul va atrage atenția că ceea ce este neconform cu legea creștină, chiar dacă este scris în testament, nu trebuie împlinit. Dacă cineva, bunăoară, ar cere prin testament ca trupul să-i fie aruncat la groapa de gunoi, urmașii ar împlini dorința cu aceeași seninătate? Credem că nu! Dacă, într-un final, familia refuză calea creștină a înhumării, preotul este obligat să le refuze în continuare orice asistență religioasă pentru răposat. Răspunderea și consecințele aparțin, integral, familiei. Dar în cazul în care familia se hotărăște pentru înhumare, preotul va da încuviințarea a se trage **clopotul**, la orele conforme cu obiceiul locului, pentru a se vesti și celorlalți membri ai parohiei trecerea unui creștin în veșnicie, îndemnându-i, astfel, să se roage pentru el. Rolul liturgic al clopotului se poate observa și din vechea inscripție latină: *vivos voco, mortuos plango, fulgura frango (pe vii îi chem, pe morți îi plâng, fulgere răsfâng)*. Receptivitatea creștinilor față de eveniment se poate vedea și din faptul că în perioada de la deces până la așezarea în mormânt, în casa și în curtea răposatului, întrebuițează salutul „Dumnezeu să-l/s-o ierte!”, în locul salutarilor obișnuite.

Trupul mortului trebuie pregătit, după cuviință, pentru așezarea în sicriu: va fi spălat cu apă, stropit cu agheasmă și îmbrăcat, apoi, cu haine curate. Măinile îi vor fi încrucișate pe piept (*dreapta peste stânga, simbolizând rugăciune și iertare*); tot pe piept se așează o iconiță sfințită și „toiagul”, o lumânare specială de ceară.

2. În serile dinaintea zilei înmormântării (sau, cel puțin, în seara precedentă) preotul săvârșește **panihida** și **slujba stâlpilor**, după care membrii familiei, rudeniile și cunoscuții rămân pentru **priveghere**. Bine este ca la priveghi cei prezenți să păstreze o atmosferă de bună-cuviință, fără discuții și glume care nu-și au locul. Cel mai bine este a se citi din Psaltire, sau, cel puțin, a se invoca lucruri plăcute și folositoare din viața răposatului. La masa (*cina*) care se obișnuiește în unele locuri, se impune aceeași decență și măsură, mai ales în servirea băuturilor și în discuțiile care vor avea loc.

3. În ziua înmormântării, dimineața, bine este ca la biserică să se săvârșească Sfânta Liturghie pentru sufletul celui care se petrece, la care să participe și câțiva membri ai familiei. Minunat lucru ar fi ca acești membri, ori măcar *cineva foarte apropiat* (soțul/soția, unul din copii) să se și împărtășească la această Liturghie, după ce mai înainte s-a pregătit, desigur. Este un act suprem de comuniune cu sufletul celui drag, care, prin voia Domnului, poate fi prezent la slujbă și se

poate împărtăși tainic, din același potir cu preotul-slujitor și cu ceilalți care s-au pregătit. **Considerăm că această împărtășire este mai importantă decât orice altă acțiune legată de ritualul înmormântării.** Pentru Sfânta Liturghie, familia se va îngriji să ducă preotului, cu o zi mai înainte, cele necesare: prescuri, vin, tămâie, lumânări etc.

4. Slujba înmormântării (prohodul) reprezintă un moment în care încetează orice altă activitate (inclusiv convorbirile pe telefonul mobil!). Împărțitul lumânărilor (acolo unde există acest obicei) trebuie făcut în cea mai mare liniște posibilă. Plânsul firesc al celor dragi nu trebuie să fie zgomotos, nici însoțit de cuvinte (bocete) care să perturbe slujba. *Este foarte important să se asculte în liniște rugăciunile și cântările*, pentru că toate au un înțeles și un mesaj anume. Este greșit să-i cerem preotului să rostească „mort nespovedit, neîmpărtășit și fără lumânare”, chiar dacă s-a întâmplat așa. Nu ajută la nimic, întrucât Dumnezeu știe cum a murit. Dimpotrivă: expresia sună a mustrare, atât pentru răposat, cât și pentru membrii familiei, care nu s-au îngrijit în privința pregătirii creștinești pentru moarte. **Nu trebuie desfăcute panglicile de la picioare și de la mâini, în timpul rugăciunilor de „dezlegare”**: este vorba aici, despre dezlegarea de păcate, nu a mâinilor și picioarelor... Este păcat să nu se audă conținutul acestor rugăciuni și să se facă mișcări deranjante, care distrag atenția și celorlalți. Dezlegarea panglicilor se poate face, fără probleme, la sfârșitul slujbei. Între cele trebuincioase, în afară de lumânări (*recomandăm pe cele de ceară curată*), familia răposatului trebuie să mai așeze pe masa unde se face slujba: coliva (ori colaci, după obiceiul locului) cu o lumânare și o sticlă de vin. Pentru rânduiala de la groapă, va fi pregătită o sticluță cu vin amestecat cu ulei, din care se va stropi trupul mortului, înainte de a se fixa capacul sicriului. [Amintim aici, pe scurt, simbolismul materiilor utilizate: *coliva (colacii)* – simbolizează trupul mortului, care este hărăzit învierii (atât coliva, cât și colacii se fac din boabe de grâu, iar grâul este simbol al morții și al învierii (In 12, 24); *lumânarea* simbolizează lumina învățaturii lui Hristos și pe Hristos Însuși („Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” – In 8, 12); *vinul* este element euharistic, din care, împreună cu pâinea se săvârșește Sfânta Împărtășanie; *vinul amestecat cu ulei* reprezintă un element purificator. Prin stropirea mortului cu acest amestec, slujitorul se roagă pentru curățirea de păcate a răposatului, întrucât rostește aceste cuvinte: „Stropi-mă vei cu isop și mă voi curăți; spăla-mă-vei și mai vărtos decât zăpada mă voi albi”, Ps 50, 7].

În numite locuri, mai ales la orașe, există obiceiul ca la sfârșitul slujbei de la biserică (sau de acasă), să ia cuvântul cineva dintre prieteni, colegii de serviciu, rude etc. În aceste cazuri, familia trebuie să-l anunțe pe preot despre această intenție înainte de începerea slujbei, pentru a stabili care anume este momentul în care se va ține acel cuvânt.

5. Pe drumul spre cimitir nu e nevoie să fie aruncați bani pe jos. Este vorba de acel „mărunțiș” pentru care se bat copiii și câțiva amărâți... Este un obicei păgân, fără nici o legătură cu ritualul creștinesc al înmormântării. Ca să nu mai spunem că banii se vor murdări, că cei care îi adună creează busculade, fapt care contravine ordinii și sobrietății ritualului înmormântării. Mai degrabă trebuie avut în vedere a se face milostenie săracilor, dar nu cu un „mărunțiș” de ochii lumii, ci cu sume cât de cât consistente, după înmormântare, ori cu prilejul parastaselor. Tot aici, recomandăm să se pregătească și un număr de pachete cu mâncare, pentru a fi împărțite săracilor (tot mai mulți și mai amărâți în ultima vreme!), acasă, la biserică, dar și la cimitir. Trebuie

înlăturat, de asemenea, și obiceiul de a se sparge un vas de lut ori ceramică, la scoaterea mortului din casă: este un gest la fel de păgân, care, pe deasupra, mai poate produce și o spaimă considerabilă pentru cei neavertizați.

6. Mormântul, pe cât posibil, este bine să aibă pământ deasupra, nu placă de ciment. În acest mod pot fi răsădite și îngrijite flori, ca semn al recunoștinței celor din familie. **Crucea**, la început, va fi simplă, apoi, în decursul a cel târziu un an de zile, familia va așeza o cruce sau o troiță care să reziste în timp, dar trebuie să fie confecționată cu bun gust. În acest sens este bine ca familia să consulte preotul.

7. Agapa (pomana) de la sfârșit trebuie să aibă același caracter decent de care am pomenit în cazul „cinei”: fără băutură în exces, fără discuții, certuri și râsete deplasate, ca semn al respectului față de cel răposat, dar și față de familia îndoliată, care, în general, este deosebit de îndurerată pentru pierderea cuiva drag. Mai ales că din ziua decesului, membrii familiei intră în perioada tradițională de doliu (care ține, de obicei, un an de zile).

IV. Recapitulând datele cele mai importante, reținem câteva elemente „cheie” din cele două categorii de îndatoriri. **1. Dintre cele materiale:** hrană și condiții omenești pentru muribund; necesarul pentru o înmormântare decentă: haine curate, sicriu, lumânări de ceară, colivă/colaci, mormânt corespunzător, masă (*pomană*) după cuviință. **2. Dintre cele spirituale:** sprijin pentru o pregătire creștinească pentru moarte; panihidă (*stâlpi*) și rugăciuni de priveghere; Sfântă Liturghie în ziua înmormântării, cu împărțirea cuiva din familie; bună-cuviință totală în timpul prohodului; bună rânduială în timpul agapei (*mesei de pomana*); doliu tradițional (*după obiceiul locului*), atât în ceea ce privește îmbrăcămintea, cât și atitudinea comportamentală.

V. Asocierea cea mai firească a slujbei înmormântării este cu cea a parastasului (parastaselor). La ambele slujbe, trebuie acordată prioritate îndatoririlor spirituale, fără a le neglija pe cele strict necesare de ordin material, desigur. Pentru sufletul răposatului contează, prioritar, slujbele, rugăciunile, milostenia, atitudinea cuviincioasă și recunoscătoare a rudeniilor și a prietenilor. Altfel, atât înmormântarea cât și parastasele se pot transforma ușor în prilejuri de adunare pur omenească, pentru discuții de tot felul, încheiate adesea cu petreceri în toată regula.

VI. Generalizând, realizăm faptul că slujba înmormântării, cu toate cele ce țin de ea, reprezintă un act de recunoștință din partea familiei pentru „o viață de om” – cum se spune, cu tot ce a însemnat ea: pe de o parte, idealuri, bucurii, împliniri; pe de alta, eșecuri, neazuri, boli etc. De altfel, întreg conținutul slujbei reliefează caracterul efemer și deșertăciunea celor pământești, în contrast cu vocația nemuritoare a sufletului și cu bunătățile veșnice care-i sunt pregătite.

VII. Aplicarea îndrumărilor prezentate în „Tratare” poate fi, sperăm, de real sprijin pentru buna desfășurare a rânduinelilor legate de înmormântare. Mai sunt și alte aspecte, desigur, pe care nu le-am expus, mai ales cele care țin de obiceiurile locului. În aceste cazuri, familia răposatului se va consulta cu preotul de care aparține, la nevoie, în cele mai mici detalii. Trebuie să ne dăm seama, însă, că moartea cuiva și desfășurarea ritualurilor se petrec într-un interval foarte scurt de timp, parcă pe nedrept atât de scurt, iar familia împlinește ceea ce poate în acest interval. După încheierea propriu-zisă a înmormântării, se deschide însă un alt „timp”, în care nu mai este nici o presiune și în care se pot împlini și recupera o multitudine de acte creștinești, cum ar fi: păstrarea

unei bune amintiri răposatului; împărțire pentru săraci, în numele său, cel puțin în sâmbetele morților; pomelnic dat la biserica parohiei, pentru Sfintele Liturghii din cursul anului; împlinirea testamentului, scris și nescris; îngrijirea atentă a mormântului, ca pe un loc sacru al familiei etc.

Pr.Prof.Univ.Dr.Vasile GORDON

Surse bibliografice:

1. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica specială*, București, 1993
2. Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, Galați, 1996
3. Pr. Eugen Drăgoi, *Înmormântarea și pomenirile pentru morți*, Galați 1997

4. PARASTASUL. Aspecte practice

I. Pregătirea apercetivă. După decesul cuiva drag din familie, cei rămași ne întrebă adesea: „Părinte, ce trebuie să fac? Câte parastase? Câte farfurii și prosoape la pomană? Altceva ce mai trebuie?” Apoi, cu gândul să împlinească toate datinile așa cum se cuvine, ne roagă insistent: „Părinte, învățați-mă cum să mă pregătesc, pentru că vreau să-i fie primit!” Ne dăm seama, astfel, că parastaselor li se acordă mare importanță în cultul nostru tradițional, ele fiind, practic, unele dintre cele mai frecvente dovezi ale recunoștinței celor vii pentru cei plecați. Mai mult: parastasele se transformă efectiv în mijloace de *comunicare* și *comuniune* dintre vii și morți. Nu trebuie să ocolim realitatea că o seamă de creștini nu calcă prin biserici decât la botezuri, cununii, înmormântări și parastase... În același timp, se întâmplă adesea că după moartea cuiva foarte-foarte apropiat, unii dintre creștini se atașează definitiv de cultul bisericii, îndeosebi după ce au participat la parastasele îndătinat, dându-și seama că biserica este locul unde simt cea mai mare apropiere față de sufletul celui pe care l-au iubit. Acest fapt, aparent incredibil, se explică prin puterea Sfintei Liturghii: pe sfântul disc se scot din prescură, la Proscomidie, miridele și pentru viii care participă la slujbă, dar și pentru cei trecuți în veșnicie. În jurul Mielului-Hristos (*Sf. Agneț*) sunt așezate, astfel, părțile pentru Maica Domnului și sfinți, pentru slujitori, ctitori, credincioși - vii și adormiți, cerul și pământul unindu-se în cadrul sfintei jertfe. Iar reprezentarea de pe sf. disc nu este doar simbolică: împreună cu Hristos, prezent real în fiecare Sfântă Liturghie, pot fi prezenți cu sufletul, prin voia Lui, toți cei învocați și pomeniți, *inclusiv cei pentru care se săvârșește parastasul*. De aceea, apropierea și comuniunea dintre noi și sufletele pe care le pomenim este maximă.

II. Tema de față urmărește să prezinte câteva sfaturi practice, a căror împlinire poate fi în folosul comun al celor pomeniți și al celor care săvârșesc pomenirea.

III. Tratarea subiectului pleacă de la înțelesul cuvântului „parastas”: *parastasis*, cuvânt grecesc, înseamnă, între altele, *a sta alături de, înfățișare înaintea cuiva, mijlocire*. Alături de cine? Desigur, *unii alături de alții*, în comuniune sfântă de rugăciune, dar *alături și de sufletele pentru care ne rugăm* și pentru care cerem *mijlocire* înaintea lui Dumnezeu. În fața Lui stăm, cu credință și nădejde că rugăciunile izvorâte din dragostea noastră pentru cei adormiți vor fi bine primite. Cu toate că nu-i vedem și nu-i auzim, îi simțim aproape. Ei însă prin voia Domnului, ne pot vedea și ne pot auzi. Noi nu trebuie să socotim că între spațiul nostru de aici și sălașurile lor cerești sunt distanțe de neparcurs. Biserica este locul sacru unde se unește cerul cu pământul. Dacă Dumnezeu voiește, ei pot fi prezenți aici, în sfântul lăcaș, în chip tainic, desigur. Ne pot vedea, ne pot auzi, pot fi fericiți că se roagă împreună cu noi, bucurându-se de prezența noastră și mângâindu-se de rugăciunile făcute și de darurile împărțite pentru ei.

Din punct de vedere practic, e bine să reținem următoarele:

- **după înmormântare**, se fac parastase la **3, 9 și 40 de zile**, la **un an**, apoi în **fiecare an**, până la **șapte**; de asemenea, în *sâmbetele morților*, menționate în calendar (*dinaintea Duminicii lăsatului sec de carne, dinaintea Rusaliilor și cea din jurul datei de 1 noiembrie*);
- **la 40 de zile**, la un an și în fiecare an până la șapte, solicităm preotul să vină și la cimitir, pentru o slujbă la mormânt, și acasă, pentru a binecuvânta masa și lucrurile care se împart; *numărul vaselor, colacilor, lumânărilor, prosoapelor și altor obiecte care se dau de pomană, nu este fix. Fiecare familie va împărți după posibilități, urmărind mai ales tradiția locului;*

- **la biserică**, familia care pregătește parastasul va veni cu prinoasele obișnuite: colivă, colaci (*sau pâini*), vin, lumânări, tămâie etc. Întrucât de obicei la parastase participă și aprox. 10-15 oameni sărmani, care se bucură mult să primească câte ceva, îndemnăm a se aduce, după putere, și alte daruri, cum ar fi: cornuri, sandvișuri, fructe etc. **Cel mai bine este a se face pachetele cu aceste alimente, cât să sature un flămând.** Această pomană, care nu necesită o foarte mare cheltuială, va fi bine primită înaintea Domnului. Altfel, doar cu puțină colivă și un pic de vin, bietul sărac înfometat nu se poate satura! Se înțelege că atunci când o anumită familie are mai puține posibilități materiale și nu aduce multe prinoase, se face pomana cu ce se poate. Dacă există, totuși, posibilități, este păcat a se face parastas fără a se împărți săracilor. Cu certitudine, familia care împarte daruri va simți fericirea celui care dă, întrucât - după cuvântul Scripturii - "mai fericit este a da, decât a lua!" (Fp 20, 35), iar cei dragi ai noștri, plecați în ceruri, se vor bucura și ei, prin voia Domnului, că cineva pe pământ hrănește un sărac, în numele lor. Desigur, prinoase se mai pot împărți și acasă, și la mormânt, după ce vor fi binecuvântate de preot;
- **de mare importanță** este participarea membrilor familiei la Sfânta Liturghie, nu doar la parastasul propriu-zis. De ce? Pentru că în Sfânta Liturghie, la jertfa cea sfântă, are loc *comuniunea* de care vorbeam mai sus. De altfel, pregătirile pentru pomenirea celor plecați sunt de două feluri: materiale și sufletești. Sub aspect material, cele precizate anterior. Sub aspect sufleteș, îndemnăm următoarele: cei mai apropiați dintre membrii familiei (sau măcar unul dintre ei) să țină post câteva zile înainte de parastas, să se spovedească și să se împărtășească la **Liturghia din ziua parastasului**. În acest mod, cei vii se cuminecă o dată cu cei pentru care se face slujba, din același sfânt potir: *văzut* cei de pe pământ, *tainic* - prin voia Domnului – cei adormiți. Symbolismul reprezentat de particelule de pe sfântul disc se transformă, astfel, în realitate liturgică. Iar atunci când Dumnezeu îngăduie ca sufletele pomenite să fie prezente în biserică la Liturghia respectivă, le oferim cea mai mare bucurie și mângâiere, împărtășindu-ne o dată cu ei!

IV. Recapitulăm concentrat cel mai important aspect al temei noastre: familia care ostenește (și cheltuiește) mult cu cele materiale pentru săvârșirea unui parastas, să nu neglijeze aspectul duhovnicesc, infinit mai important în planul mântuirii. De altfel, faptul că ne pregătim, participăm și ne împărtășim la Liturghie, din dragoste pentru răposații noștri, reprezintă un foarte mic act de recunoștință pentru toate câte ni le-au oferit ei cât au fost în viață: ore, zile, ani în șir, dar și pentru multele sacrificii pe care le-au făcut pentru noi. De asemenea, bine este ca la Sf. Liturghie și Parastas să asiste și prietenii invitați la pomana de acasă, spre a participa, astfel, și la rugăciunile ce se fac în biserică. Altfel, dacă nu se unește cu slujba, pomana se poate transforma într-o masă de petrecere oarecare...

V. Asociind grija noastră pentru mântuirea celor plecați în veșnicie cu fapte similare din istoria Bisericii, ne aducem aminte de un foarte bun exemplu al creștinilor din primele veacuri: credința în puterea rugăciunilor de mijlocire pentru cei morți era atât de puternică, încât unii creștini se botezau pentru morții lor, socotind că gestul acesta suplinea lipsa botezului creștin la rudele și prietenii lor, care nu apucaseră să-l primească în viață (I Co 15, 29).

VI. Generalizând aspectele concrete pe care le-am descris, ne dăm seama că parastasele și rugăciunile pentru morți, în general, sunt ecoul concepției înalte despre moarte, care, pentru creștini, nu este nici trecerea în neantul (*neființa*) Nirvanei budiste, nici locul de groază și întuneric în care rățesc fantomele morților, ca în tartarul păgân evocat în Purgatoriul și Infernul lui Dante, nici șeolul confuz din vechea religie a evreilor, *ci trecerea într-o existență superioară, în care sufletul credinciosului își găsește liniștea și fericirea veșnică, în nemijlocita apropiere de Hristos Cel înviat din morți*, având credința neclintită că cei care mor se unesc cu

El, biruitorul morții, credință prin care ei exclamă, odată cu autorul Apocalipsei: „Fericiți cei morți, cei ce de acum mor întru Domnul! Odihnească-se de ostenele lor, că faptele lor vin cu ei!” (14, 13).

VII. Concluziile și aplicarea celor de mai sus se desprind de la sine. Parastasele reprezintă, așadar, momente liturgice speciale, în care înălțăm rugăciuni pentru mântuirea celor pe care îi pomenim, dar care ne oferă prilejul să împărțim și daruri în numele lor. Totodată, să fim în comuniune sfântă cu ei și prin cele sufletești: *post, spovedanie, participare la Sfânta Liturghie și, mai ales, împărtășire în ziua respectivă*. În numele lor, se mai poate face un lucru, deosebit de bineplăcut înaintea Domnului: să împlinim, material și spiritual, ceea ce ei n-au mai apucat să împlinească. Copiii, mai ales, știu ce proiecte, idealuri, dorințe sfinte etc., au avut părinții lor. Minunat gest de recunoștință ar fi să ducă mai departe cele neîmplinite, dar numai pe acelea care sunt folositoare mântuirii, atât celor plecați, cât și lor, ca urmași. Sufletele părinților pot fi mângâiate și prin grija copiilor de a le împlini sfaturile bune, de care poate n-au ascultat, cât părinții au fost în viață. În felul acesta dovedim că nu-i uităm, că le suntem recunoscători și că dorim să ne revedem cu ei în împărăția cerurilor. Până atunci, parastasele rămân prilejuri binecuvântate de a-i întâlni în rugăciune și a oferi, în numele lor, daruri de mâncare, îmbrăcăminte, bănuți, ori altceva de care cei sărmani au atâta nevoie.

**Pr.Prof.Univ.Dr.Vasile
GORDON**

Surse bibliografice:

1. Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica Specială*, Edit. Inst. Biblic, București, 1980
2. Idem, *Liturgica Generală*, Edit. Inst. Biblic, București, 1985
3. *** *Învățătura de credință ortodoxă*, Edit. Inst. Biblic, București, 1952

5.POMELNICUL. Implicații pastoral-liturgice

I. Pregătindu-ne să prezentăm câteva învățături în legătură cu acest subiect, mărturisim că alegerea lui ne-a fost sugerată de întrebările mai multor credincioși, rostite cam în același mod: „Părinte, este obligatoriu să dăm pomelnic la Altar? Este păcat dacă nu scriem și nu dăm pomelnic?”. Am răspuns de fiecare dată: „Nu! Nu este nici obligatoriu, nici păcat”. Nimic nu este obligatoriu și impus din cele ce țin de credință și manifestarea ei, având în vedere faptul că trebuie respectată întru-totul libertatea fiecăruia, de a crede sau nu, de a merge sau nu la biserică, de a da sau a nu da pomelnic etc. Nimeni nu poate fi mântuit împotriva voinței proprii, nici constrâns să se supună automat unor reguli stricte. Când cineva dorește însă, în mod benevol și sincer, să respecte rânduielile credinței, atunci poate fi sfătuit într-o direcție sau alta, dar numai în duhul convingerii depline, eliberate de orice formă de constrângere. Numai în acest sens, dacă ne întreabă cineva cu sinceritate: „Este bine să dăm pomelnic la Altar?”, răspundem scurt și la fel de sincer: „Da!”. Iar motivele vor fi expuse în cele ce urmează.

II. Tema catehezei de față se adresează creștinilor atașați în mod liber de viața Bisericii, care doresc răspuns la întrebările privind pomelnicul, urmând să arătăm, pe scurt, semnificația și importanța lui în cultul ortodox.

III. Tratarea temei se va opri doar la câteva aspecte, pe care le considerăm mai importante: *temeiuri din Scriptură, scopul pomelnicului, felurile, modalități de scriere, modalități de prezentare, semnificația liturgică și binefacerile lui.*

Temeiuri din Scriptură: *Cererea tâlharului de a fi pomenit în Împărăția lui Dumnezeu, căruia Mântuitorul îi răspunde pe loc: „Astăzi vei fi cu Mine în Rai!” (Lc 23, 42-43); mărturisirile repetate ale Sf. Ap. Pavel că mereu se ruga pentru fiii săi duhovnicești, ca și cum i-ar fi avut înscriși pe un pomelnic. Ex.: „Nu încetez a mulțumi pentru voi, pomenindu-vă în rugăciunile mele...” (Ef 1, 16; vezi și Fil 1, 4, II Tim 1, 3 ș.a.).*

Scopul este sugerat de însăși **definiția** pomelnicului: *listă cu numele persoanelor, în viață sau decedate, pe care le pomenește preotul în timpul unor slujbe religioase sau în unele rugăciuni (DEX).* Așadar, scriem viii și morții pentru ca preotul să-i pomenească la modul concret și personal, evitându-se, astfel, formule de rugăciune generală și abstractă. Fiecare nume reprezintă o viață de creștin, unică și irepetabilă, în care se cuprind și bune, și rele, păcate și virtuți, bucurii și necazuri, succese și eșecuri, dar cu o dorință finală comună: mântuirea sufletului.

Felurile: *pomelnic obișnuit*, cu vii și morți, pe care îl dăm preotului la Sfintele Liturghii, mai ales în duminici și sărbători; *pomelnicul cu vii*, pe care îl dăm la alte slujbe (*Sf. Maslu, Sfințirea apei, Litia de la Vecernie, Acatiste* etc.). În unele locuri, acest tip de pomelnic mai este numit și „acatist”; *pomelnicul cu morți*, pe care îl dăm la slujbele de pomenire ale morților (*în special sâmbăta*); *sărindarul (de la grecescul saránta = 40)*, pomelnic de vii și morți pentru 40 de Liturghii; *pomelnicul anual*, cu vii și morți, pentru pomenirea la toate Liturghiile din cursul anului.

Modalități de scriere. Biserica nu impune reguli stricte și restrictive privind scrierea pomelnicilor, respectându-se o anumită libertate în notarea numelor și a doleanțelor

personale. Însă, pentru o bună rânduială, este bine să se țină seama de câteva recomandări: **1.** În pomelnic se trec doar numele de botez: pe prima coloană viii, pe cea de-a doua morții, cât mai citeț și simplu, fără a încărca foaia cu toate doleanțele, ci, acolo unde este cazul, cel mult cu mențiunea: *sănătate, reușită la examen, reușită în serviciu, în căsnicie* etc. În acest mod, respectăm ceea ce Mântuitorul a spus: „Când vă rugați, nu spuneți multe ca păgânii, care cred că în multa lor vorbărie vor fi ascultați. Deci nu vă asemenați lor, că știe Tatăl vostru de cele ce aveți trebuință, mai înainte ca să cereți voi de la El” (Mt 6, 7-8). Iar atunci când dorim să se facă rugăciuni speciale pentru cineva, trebuie să vorbim cu preotul, urmând să-i lăsăm fie un „sărindar”, fie un „pomelnic anual”. **2.** Nu vom scrie niciodată cereri care contravin moralei creștine, ca de exemplu: *să moară dușmanii, să fie pedepsiți, să se întoarcă răul asupra lor...*, ci, dimpotrivă, că *ne rugăm pentru sănătatea lor, pentru îndreptarea pe calea cea bună, pentru împăcarea cu ei* etc. Pentru noi (și pentru alții), vom cere prioritar lucruri care ajută la mântuirea sufletului: *iertare de păcate, ajutor pentru a săvârși fapte bune* etc. **3.** În lista celor morți nu vom trece pe nimeni dintre cei vii (ca formă de „pedeapsă”, cum din păcate fac unii), nici pruncii care au murit nebotezați ori avortați. Tot în legătură cu pomenirea morților, nu este nevoie să se menționeze „mort nespovedit, neîmpărtășit și fără lumânare...”, chiar dacă cineva a murit așa. Cărțile noastre de slujbă nu prevăd aceste adaosuri, după cum nici expresia „pomenire la 3 luni, 1 an...” etc. **4.** O altă regulă semnificativă, și pentru vii și pentru morți: nu se trec animalele, chiar dacă au nume! **5.** Nu trebuie să-i solicităm preotului să ne citească pomelnicul chiar în clipa aducerii la altar și nici cu voce tare în timpul Sfintei Liturghii, întrucât rânduiala prevede ca el să fie citit în taină, la Proscomidiar. Citirea „pe loc”, sau cu voce tare, ar perturba și fragmenta slujba.

În privința modului de a scrie pomelnicile, merită, de asemenea, a fi luate în seamă câteva dintre **sfaturile părintelui Cleopa**: *Cel mai mare neam nu-i tata și mama, nici soția, nici soțul, ci preotul care ne-a botezat, al doilea este nașul de botez, al treilea – pentru care sunteți cununați – nașul de cununie. Deci, când faci un pomelnic, întâi și întâi la morți să faci. Și dacă preotul care te-a botezat este mort, pe el să-l pui întâi. Apoi să pui nașul, dacă-i mort, pe urmă pe ceilalți. Când faci pomelnic la vii, tot așa. Dacă trăiește preotul, pui pe preot întâi și apoi pe nașul de botez, nașul de cununie și apoi pe soț, soție, mamă, soră și alte rudeni... Pe pomelnic nu se trec sectarii, ereticii, sinucigașii, cei care trăiesc în desfrânare (necununați) și cei care refuză Sfintele Taine (ateii). Poți să-i pui la Psaltire, Sfântul Maslu, acatiste, dar nu la Sfânta Liturghie!*

Aplicarea recomandărilor de mai sus, ori ale altor părinți, care au un caracter general, nu se va face fără o sfătuire directă cu preotul duhovnic, mai ales în situații speciale, pentru că, în principiu, este bine să ne rugăm pentru toți semenii, nu selectiv și exclusivist. Mântuitorul Însuși a spus: „N-am venit să chem pe cei drepecți, ci pe cei păcătoși...” (Mc 2, 17), vorbind și chiar șezând la masă nu doar cu cei virtuoși, ci și cu vameșii, cu desfrânatele, cu tâlharul de pe cruce etc. Însă, modul în care ne rugăm (*îi pomenim*) va respecta rânduielile liturgice, raportate la cazurile concrete pe care le avem, pe care preotul le va analiza, urmând să decidă punctual, în funcție de aceste cazuri.

Modalități de prezentare. Cea mai frecventă formă, mai ales la Sfânta Liturghie, este cea în care fiecare credincios (*sau un reprezentant al familiei*) vine cu pomelnicul la ușa Sf. Altar, cu o lumânare aprinsă, cu prescură și cu alte ofrande (bani, vin, ulei, pâine), pe care le oferă din multul sau pușinul său. O altă formă de „prezentare” a pomelnicului, îndeosebi pentru slujbele de peste săptămână, este lăsarea lor pe o măsușă specială, amenajată de obicei lângă icoana

Maicii Domnului (*la noi, icoana Sfintei Paraschiva*). Sărindarele și pomelnicele anuale este bine a fi înmânate direct preotului, pentru a-i da și eventuale detalii privind o problemă sau alta. Unii creștini au obiceiul să dea pomelnice și sărindare pe la diferite mănăstiri, ceea ce nu este rău. Recomandăm, totuși, să nu ocolească nici preotul de care aparțin ca enoriași, pentru că el este păstorul ce ne are în grijă, el ne știe cel mai bine necazurile și, la nevoie, este la îndemână și gata în orice clipă să ne ajute. De altfel, atenți la acest aspect, enoriașii fideli fac un gest impresionant și plin de căldură sufletească: pe pomelnic îi scriu și pe slujitorii bisericii, atât pe cei vii, cât și pe cei adormiți, pe care i-au cunoscut!

Semnificația liturgică. Prin pomenire, cei vii și cei adormiți sunt făcuți părtași Sfintei Jertfe, în comuniune cu Mielul-Hristos (*Sf. Agneț*), cu Maica Domnului, cu sfinții, cu ceilalți membri ai neamului și ai familiei, vii și adormiți, așa cum se vede din imaginea de pe Sfântul Disc, rezultată în urma Proscomidiei. Părintele Galeriu spune că *atunci când cineva este pomenit, dorim, de fapt, ca acel suflet să rămână în pomenirea lui Dumnezeu. Iar a fi pomenit de Dumnezeu, a fi în memoria Lui, înseamnă a fi viu și nemuritor în veci*. Părintele martir Pavel Florenski (1882-1937) evidențiază același sens de „amintire” și „memorie” a lui Dumnezeu: „Noțiunea a ține minte nu este decât un reflex al pomenirii cultice, iar memoria este o aplicare la om a acelor lucruri care, propriu-zis, se referă la Dumnezeu, fiindcă numai Lui îi este proprie facultatea de *a-și aminti*, în sensul adevărat al cuvântului”. Apoi, în legătură cu dialogul dintre Mântuitorul și tâlhar, părintele Florenski notează: „*A fi pomenit de către Domnul înseamnă același lucru cu a fi în rai*, adică a fi în veșnică memorie și a avea veșnică amintire a lui Dumnezeu, deoarece, fără să luăm aminte la El, murim”.

IV. Recapitulând cele descrise până aici, reținem câteva aspecte esențiale: pomelnicul are temei în Sfânta Scriptură, dar, adăugăm aici, și în existența dipticelor (*liste cu nume*) în cult, încă din vechime; poate fi scris și „dat” în mai multe moduri, iar atunci când avem nedumeriri, este bine să întrebăm preotul; mai presus de „forme” stă însă importanța lui liturgică: prin pomenire, fiecare suflet intră în pomenirea lui Dumnezeu: cei vii, pentru împlinirea a ceea ce este de folos mântuirii, iar cei morți (*adormiți*) pentru fericită și veșnică odihnă.

V. Asociem momentul aducerii pomelnicului cu o scurtă întâlnire pastorală dintre credincios și preot. Chiar dacă este vorba doar de câteva clipe, înmânarea pomelnicului reprezintă și o formă de salut și binețe din partea creștinilor, care, deosebit de respectuoși, sărută mâna slujitorului și pot, în șoaptă, să-l întrebe sau să-i spună ceva, bucurându-se de comunicarea directă cu el. La rândul său, preotul se bucură că-și vede enoriașii de aproape, îi salută și-i binecuvântează, răspunzând, tot în șoaptă, unei eventuale scurte întrebări.

VI. Generalizând semnificațiile liturgice și pastorale, ne dăm seama de faptul că pomelnicul înseamnă *comunicare și comuniune personală*. Întâi, comunicare tainică, dar emoționantă și binefăcătoare, între cel care scrie pomelnicul și cei pe care îi scrie, vii și morți. Simțămintele se întesesc mai ales când îi scrie pe cei plecați dincolo, pe care i-a cunoscut, care i-au rămas atât de dragi și de care îl cuprinde adesea un dor atât de puternic! În al doilea rând, comunicare cu preotul slujitor, în urma căreia este binecuvântat, dar simte și mângâiere în suflet că cei dragi vor fi pomeniți la Sfântul Jertfelnic. Iar în sens liturgic, comunicarea devine *comuniune: între cei pomeniți și Mântuitorul Iisus Hristos, ca părtași ai jertfei Lui euharistice*.

VII. Aplicarea celor prezentate până aici ne duce la următoarele concluzii: a da pomelnic înseamnă un act de rugăciune, aducere aminte și recunoștință față de toți cei dragi din familie, dintre rudeni și cunoscuți, împlinind cuvântul inspirat al Sf. Ap. Iacov: „Rugați-vă unul pentru altul, ca să vă vindecați, că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului” (5, 16). Multă mângâiere și întărire au, bunăoară, bolnavii imobilizați în casă ori în spital, care știu că cineva îi trece pe pomelnic la Sf. Liturghie, la Sf. Maslu, la un Acatist ș.a.

Pomelnicul înseamnă, mai ales, o participare liturgică activă a credinciosului în cadrul slujbelor. Fără pomelnic și pomenire, prezența credinciosului riscă să devină una de spectator pasiv, neimplicat liturgic. Pomelnicul, în schimb, îl face părtaș comuniunii Preasfintei Treimi, dimpreună cu Maica Domnului, cu îngerii, cu sfinții și cu toți cei invocați în rugăciunile din cadrul slujbei respective.

Pr.Prof.Univ.Dr.Vasile GORDON

Surse bibliografice:

5. Arhim. Cleopa Ilie, *Răspunsuri duhovnicești*, în „Lumina”/24 oct. 2008;
6. Pr. Prof. C. Galeriu, *Podoaba nevestejită a mamelor*, în *Culegere de predici*, Timișoara, 1984
7. Pr. Pavel Florenski, *Stâlpul și temelia adevărului*, Ed. Polirom, 1999